

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-ФІЛОЛОГІВ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД

Актуальність дослідження. Філософія навчання на основі компетентності походить від соціального конструктивізму, проникаючи у сучасну методологію освіти. Конструктивне навчання розглядається швидше як процес створення свого власного знання стосовно соціуму, а не поглинання знань, що передаються іншими. Ця точка зору викликає переконання, що процес освіти має бути конструктивним і компетентісно орієнтованим. Орієнтуючись на побудову моделей, керівні принципи, «золоті правила» побудови взаємин тощо, процес навчання стає значимим в простий і природний спосіб.

Найважливішим завданням системи освіти сьогодні є забезпечення розвитку особистості школярів [1, 2]. Це ставить перед сучасною школою великі та відповідальні завдання, найважливіше із яких – підвищення якості навчально-виховного процесу [1]. Одним із шляхів реалізації цього завдання є вдосконалення методів та засобів навчання, виявлення таких його форм, які дозволили б успішно вирішувати як навчальні, так і виховні проблеми, сприяли розвитку психічних процесів учнів та емоційно-вольової сфери особистості. В зв'язку з цим постала проблема формування у майбутніх педагогів-філологів професійної компетентності, яка базується не лише на знаннях дидактичних принципів і законів, але і усвідомленні цінності їх урахування у навчально-виховній роботі.

Мета дослідження. Метою даної статті є аналіз теоретичних та методологічних засад організації навчально-виховного процесу, орієнтованого на підвищення компетентісного рівня майбутнього учителя-філолога, зокрема, розвиток педагогічних, психологічних, предметних знань і професійних умінь, спрямованих на формування наукового світогляду та свідомої активної громадянської позиції.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Сучасна освіта міняє свій вигляд. Зміна моделі сучасної школи знаходить своє відображення в переході

від освіти адаптаційної і репродуктивної до освіти критичної і творчої, що означає, зокрема, зміщення фокусу від викладання, придбання навичок і перевірки знань до здатності приймати рішення, обирати механізми формування методичних навичок і творчої самореалізації та адаптації. Для успішної самореалізації майбутнього педагога-філолога у професійному просторі освіта має бути орієнтована на розвиток необхідних професійних компетентностей (знань, умінь/навичок, поведінкових установок), які складають основу системи педагогічних, психологічних, предметних знань і професійних умінь. «Індивідуальний розвиток людини, особистості стає основним показником прогресу, головною передумовою подальшого розвитку суспільства. Ось чому найпріоритетнішими сферами в XXI столітті стають наука та освіта. І тільки та країна, яка спроможеться забезпечити пріоритетний розвиток цих сфер, і зможе претендувати на гідне місце в світовому співтоваристві, бути конкурентноспроможною» [3, с. 7]. Відтак, завдання закладів вищої освіти сьогодні, у першу чергу, полягає у формуванні у майбутніх педагогів-філологів усвідомлення необхідності безперервної освіти; по-друге, визначенні своїх навчальних потреб у професійній сфері і задоволенні їх. У цьому сенсі, зміни у світі і освіті сприятимуть зростанню ролі і значення підготовки учителів, зміни його компетенцій, які сьогодні виходять далеко за рамки традиційної системи підготовки учителів до професійної діяльності.

Сьогодні нам пропонує нові педагогічні технології, ідея яких полягає в переході від заучування до розуміння, від соціального контролю до розвитку і самоконтролю, від управління до координування, від виховання людини-виконавця до формування людини з усвідомленою позицією. В особистісно орієнтованому навчанні та вихованні фундаментом будь-якої педагогічної технології є розуміння і саморозуміння. В. С. Біблер пояснює це так: два суб'єкта, дві свідомості, взаєморозуміння і діалог [4].

Розуміння, перш за все, – це спілкування, співпраця, рівність. Вибір тієї чи іншої технології залежить від позиції того, кого навчають, хто навчається. В.О.Сухомлинський писав: "Процес виховання і навчання – це творчий процес, і його справжня наукова основа полягає не в тому, щоб не відступити ні на крок

від наміченого, а в тому, щоб зуміти в процесі уроку внести необхідні зміни в те, що намічено" [5, с. 561].

Серед дидактичних умов виникнення та існування ефективної співпраці, взаєморозуміння між суб'єктами навчально-виховного процесу можна виділити:

- Діяльність студента, як суб'єкта навчально-виховного процесу визначена, перш за все, культурним середовищем, а не домінуючим авторитетним джерелом (педагог, підручник тощо), що відкриває можливості особистісного розвитку, становлення особистої системи цінностей;
- Навчальна інформація передається через діалог, взаємодію між усіма учасниками навчально-виховного процесу;
- Позиція того студента – майбутнього педагога – постає як позиція співавтора змісту навчання і виховання та рівноправного партнера у взаємодії, що забезпечує суб'єкт-суб'єктний спосіб взаємостосунків.

Ми розглядаємо особистісно-зорієнтоване навчання і виховання як сукупність методів, орієнтованих на розвиток особистості, як особливий вид викладацько-педагогічної діяльності, кінцевою метою котрої є розвинута особистість, по-перше, а по-друге, – здатність бути особистістю: обирати громадянські життєві принципи і пріоритети; бути відповідальним за свої слова та дії; бути самостійним, внутрішньо вільним, ініціативним і творчим; вміти володіти словом, володіти собою, здійснювати власнеособистісні вчинки.

Серед методик, які лежать в основі нових педагогічних особистісно орієнтованих технологій, наявні методики розвитку критичного мислення. Вони є досить популярними серед прогресивних педагогів сьогодення, адже ці засоби, прийоми, форми роботи дійсно дозволяють досягти вищезначених цілей. Витоки розвитку особистісно орієнтованих технологій у вітчизняній педагогіці містяться, зокрема, в положеннях концепції гуманної педагогіки видатного українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського. Стрижнем діяльності навчального закладу педагог вважав гуманне виховання свідомого та відповідального громадянина. Василь Олександрович був переконаний, що “у центрі гармонійного всебічного розвитку стоїть висока

моральність” [5]. Морально-етичні норми мають бути не зовнішнім «правилом гри», а внутрішньою потребою особистості, «принципом мислення».

Професійні навчальні потреби вчителя-філолога діляться на усвідомлені та неусвідомлені. Серед них: професійне зростання, підвищення кваліфікації, безперервна освіта; підготовка до роботи відповідно до нової базової навчальної програми і роботи з дітьми з особливими освітніми потребами; підготовка для надання психологічної підтримки; психологічна підготовка до роботи з дитиною в період переходу від початкової школи до середньої; здатність ефективно використати сучасні мультимедіа засоби у роботі (особисті блоги, соціальні мережі, мережа Інтернет тощо).

Розглянемо ймовірні, на наш погляд, шляхи задоволення професійних навчальних потреб учителя-філолога.

№ п/п	Завдання	Реалізація
1.	Діагностика професійних потреб та очікувань	<ul style="list-style-type: none"> - Інтерв'ю - Дискусії - Фокус-група - Метод «360°» - Анкетування
2.	Керована самоосвіта	<ul style="list-style-type: none"> - Опрацювання навчальної методичної літератури - Відвідування майстер-класів - Ведення щоденника професійної рефлексії - Проведення відкритих уроків - Доповіді на конференціях - Отримання вищого ступеня кваліфікації (атестація)
3.	Розвиток навичок роботи відповідно до змін у навчальній програмі, роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.	<ul style="list-style-type: none"> - Навчання на курсах підвищення кваліфікації, у магістратурі, аспірантурі, участь у семінарах, методичних об'єднаннях - Обмін досвідом з колегами - Участь у професійних конференціях - Стажування
4.	Мультимедіа освіта, використання сучасних ІКТ, дистанційна та	<ul style="list-style-type: none"> - Ведення власного блогу або сайту - E-Learning - Навчання на курсах за програмою „Intel®

	електронна освіта.	Навчання для майбутнього”
5.	Навчання через дію	<ul style="list-style-type: none"> - Участь у навчально-методичних семінарах, тренінгах, програмах - Написання авторських програм
6.	Наставництво	<ul style="list-style-type: none"> - Проведення навчальних тренінгів для колег - Участь у професійних міжнародних та регіональних проектах - Впровадження нових технологій у шкільну освіту - Використання освітнього права на практиці - Колегіальні обговорення педагогічних ситуації
7.	Міжгалузеві взаємини (громадські об'єднання, державні установи, приватні бізнесові структури, ЗМІ тощо)	<ul style="list-style-type: none"> - Участь у громадських заходах - Екскурсії - Зустрічі - Публікації - Лобювання
8.	Співпраця з батьками учнів.	<ul style="list-style-type: none"> - Створення тем у відповідності з їхніми потребами - Проведення інтерактивних навчань для батьків - Випуск газети - Презентації на зібраннях - Створення інтернет-групи для батьків

Сучасна концепція педагогічної освіти полягає у визнанні множинності і взаємодоповнюваності різних компетенцій. У спробах виділити і описати компетенції учителів найбільш поширені: комунікація та інтерпретація, творчість (інновації), прагматичні (навички управління групою, прийняття рішення). Серед багатьох компетенцій все більш важливими у роботі професійного розвитку учителів-філологів є компетенції, які дозволяють зрозуміти та інтерпретувати зміни у всьому світі. Наприклад, у зв'язку зі змінами в інтеграції і глобалізації було необхідністю, врахувати це та підготувати учителя-філолога до участі в регіональному житті, взаємодії у міжкультурній спільноті, враховуючи вплив євроінтеграційних процесів. Очікувані результати реалізації реформи вищої педагогічної освіти, більше, ніж будь-коли раніше спрямовані на створення умов для творчих і незалежних дій усього шкільного співтовариства, мають життєво важливе значення для

розвитку компетенцій у сфері управління і просування якості школи. Реформа освіти і нова формула також створили можливості для професійного зростання учителя-філолога, щоб реалізувати у повній мірі навчальні програми. Ці можливості відкривають нові області педагогічної освіти для сталого розвитку суспільства.

У контексті проблем, описаних вище, і, отже, нових очікувань і вимог, які сьогодні стоять перед учителем-філологом, є особливо важливим гуманістичні, у тому числі, ціннісного виміру компетенції учителів, як в процесі підготовки його до професії, так і пізніше - на рівні підвищення кваліфікації та безперервної освіти.

Висновок. Таким чином, система вищої педагогічної освіти може активно впливати на вирішення окресленої проблеми взаємозалежності розвитку освіти і суспільства:

- 1) засобом визначення та задоволення професійних навчальних потреб майбутніх педагогів;
- 2) через організацію навчально-виховного процесу у навчальному закладі;
- 3) скеровуючи самоосвіту майбутнього учителя;
- 4) формуючи та розвиваючи навички і установки щодо забезпечення врахування індивідуальних стилів та особливостей навчання;
- 5) через сприяння оволодінню персональним комп'ютером, використання інноваційно-комунікаційних технологій;
- 6) підтримку інституту наставництва;
- 7) організацію навчання через дію, формування внутрішньої мотивації до задоволення професійних навчальних потреб.

Список використаної літератури:

1. Закон України "Про освіту". – Освіта. 1991.
2. Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття"). – Київ, 1994.
3. Кремень В. Г. Філософія освіти XXI століття // Урядовий кур'єр. – 2003. № 23.

4. Библер В.С. Мышление как творчество: введение в логику мысленного диалога. М.: Политиздат, 1975. – 399 с.
5. Сухомлинський В.О. Павлиська середня школа. // Вибрані твори: В 5-ти т. – К.: Рад. шк. 1977. Т.4. – 640 с.

Резюме. Стаття присвячена актуальній проблемі компетентнісного підходу до формування у майбутніх педагогів професійних умінь та навичок. Розглядаються теоретичні та методологічні засади організації навчально-виховного процесу в системі вищої освіти, орієнтованого на підвищення компетентнісного рівня майбутнього учителя та розвиток педагогічних, психологічних, предметних знань і професійно-методичних умінь, спрямованих на формування наукового світогляду та свідомої активної громадянської позиції.

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійні уміння та навички, система вищої освіти, дидактичні принципи, особистісно орієнтоване навчання, навчальні потреби, навчально-виховний процес.

Резюме. Статья посвящена актуальной проблеме компетентностного подхода к формированию у будущих педагогов профессиональных умений и навыков. Рассматриваются теоретические и методологические основы организации учебно-воспитательного процесса в системе высшего образования, ориентированного на повышение компетентностного уровня будущего учителя и развитие педагогических, психологических, предметных знаний и профессионально-методических умений, направленных на формирование научного мировоззрения и сознательной активной гражданской позиции.

Ключевые слова: компетентностный подход, профессиональные умения и навыки, система высшего образования, дидактические принципы, личностно ориентированное обучение, учебные потребности, учебно-воспитательный процесс.

Summary. Article is devoted an actual problem of formation at teachers of professional skills. Theoretical and methodological bases of the organization of educational process in system of university education, focused on increase of abilities of the teacher and development of pedagogical, psychological, subject knowledge

and the is professional-methodical abilities directed on formation of scientific outlook and a conscious active civic stand are considered.

Keywords: professional the competence, system of university education, didactic principles, educational requirements, teaching and educational process.

Зарічанська Наталія Володимирівна- канд.пед.наук, викладач кафедри іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету ім.М.Коцюбинського.